

SUZE ROBERTSON

EIGENZINNIGE VERNIEUWER OP WEG NAAR HET EXPRESSIONISME

OF

AANHANGER VAN DE SCHOOL "SMEERDERMARDEROPSKY" (CITAAT PROF. ALLÉBE)

“Neen, ik ben volstrekt nooit wat men noemt een begaafd kind geweest, nooit een droomster. Aan fantasieren met 'n potlood op 't papier dacht ik niet'

<https://youtu.be/n8HyTXtBhOM>

SUZE'S WERK

Suze Robertson (1855-19220) was een Hollandse schilder, die studeerde aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag en zo kwam het dat zij voortkwam uit de bekende Haagse School, een groep schilders, die actief en succesvol waren in de late 19^e-begin 20^e eeuw.

Deze Haagse opleiding werd op haar beurt beïnvloed door de Franse Barbizon School, die de nadruk legde op schilderen en plein air en het vastleggen van de effecten van natuurlijk licht.

Suze Robertson was bekend vanwege haar landschappen, stadsgezichten en buurtjes. Daarnaast maakte zij ook stillevens van o.a. haar atelier, bloemen en attributen. Boven alles maakt Suze vooral vele portretten van vrouwen, in realistische stijl, aanvankelijk in een gedempt palet.

Haar onderwerpen waren karakteristiek voor het Nederlandse platteland met velden, windmolens en kanalen en ademen een opmerkelijke (be) rust (ing) en kalmte.

Haar stijl was een mengeling van realisme en impressionisme, met een sterk focus op het vangen van licht en de schoonheid en atmosfeer van een alledaags moment. Hierbij was het oproepen van een gevoel bij zichzelf en de kijkkijker het ultieme doel.

Suze Robertson heeft overal geschilderd waar zij voor kortere of langere tijd woonde of waarheen haar reizen haar voerden: in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag, in Het Gooi, in Brabantse dorpjes als Dongen en Heeze, en langs de kusten van Noord- en Zuiderzee, onder meer te Katwijk, Noordwijk, Harderwijk en Zierikzee. Haar werk met de portretten, stads- en dorpsgezichten en interieurs sluit aan bij de Hollandse iconografische tradities.

Suze toont met de onderwerpen van haar werk hoezeer zij oog heeft voor het harde leven dat vrouwen op het platte land leidden. Veel werken gaan over bezigheden met huishoudelijke beslommeringen of met productiewerk voor de textielindustrie: aardappelschillen, borden wassen, kleding wassen, brood snijden, melk schenken, koffie schenken, takken breken, schoven binden, spinnen, breien.

Suze schildert hetzelfde onderwerp vaak een of meerdere keren op bijna identieke wijze.

In haar begin jaren sluit de schilderwijze van Suze aan bij de Hollandse traditie; de verf werd vlak opgebracht, lijn evenzeer gecultiveerd als kleur en toon, ze zocht naar evenwicht tussen gedetailleerde weergave en totaaleffect. Echter gaandeweg won geleidelijk haar schilderstalent het van haar tekengave.

Zo ontwikkelde Suze een geheel eigen stijl van schilderen; met een ferme penseelstreek gaf ze de contouren aan, de kleur bepaalde het volume en de vorm. In zware pasteuze lagen bracht zij een eerste laag verf op, waaroverheen de voorstelling geschilderd werd in donkere aardkleuren en met rood, blauw, geel, oker en wit. Deze kleuren werden apart op het doek gebracht, waar zij voor een deel ineenvloeiden en intrigerende en rijk getoonde vlakken werden. De gedurfde forse penseelvoering en het aparte kleurgebruik geven aan deze alledaagse tafereeltjes een bijzondere uitstraling. De intensiteit van haar kleuren nam door de jaren heen toe, niet alleen ging ze steeds verzadigder kleuren gebruiken, maar ze durfde in haar kleurkeuze ook steeds meer af te wijken van de realiteit. Die toegenomen kleurkracht is goed te zien in haar stadsgezichten. Ook in haar composities maakt ze radicalere keuzes, ze snijdt gebouwen af en er is geen sprake meer van perspectief. Ze “sluit” min of meer de compositie.

Alles bij elkaar geeft dit een “rauw”, log en aards beeld van haar werken. Tijdgenoten spraken wel van een tragische visie op de werkelijkheid. Zo heeft haar werk tevens raakpunten met het internationaal opkomende expressionisme.

Hieronder zie je een detailvergroting van de levendige, oorspronkelijke toets van “Bloemen in een Schaal”.

Behalve in olieverf heeft Suze Robertson veel werken gemaakt in aquarel, gouache, pastel en tekeningen in houtskool en zwart Siberisch krijt. Vooral in de tekeningen valt op hoe goed Suze kon tekenen en hoe treffend zij menselijke figuren kon weergeven. Aan die tekeningen besteedde zij veel aandacht, en elke compositie werd zorgvuldig overwogen , zoals ze zelf zei.

De uitwerking op doek of paneel ging daarna heel snel. Het leek alsof ze het schilderij in een vloek en een zucht klaar had. Dat was schijn, daar gingen dagen van denken en voorbereiden aan vooraf.

Suze Robertson is gedurende 30 jaar actief geweest als schilder. Het ontbreken van dateringen maakt het voor onderzoekers niet bepaald eenvoudig om haar oeuvre te duiden. Overal is haar forse penseelstreek te zien, het donkere palet en de summere aanduiding van contouren. De kleur wit komt voornamelijk voor in de afgebeelde gebouwen en het mutsje van vrouwen, die bij geen schilder zo'n rol spelen als bij Suze Robertson. Soms is dat het enige onderscheidbare element op een onherstelbaar nagedonkerd olieverfschilderij. Maar daarvan kan het gebruik van teerverf de schuldige zijn. De schilder heeft bij de vrouwen gelatenheid uitgedrukt, berusting in het hun opgelegde simpele dagelijkse leven. Daarbij ontbreekt de dramatiek die we bij Jozef Israëls aantreffen.

Die berusting geeft niet Suzes eigen stemming weer. Zij is actief en heeft bewust gekozen voor haar beroep en het leven dat ze daarin leidt.

Anders dan haar reisgenoten Geesje Mesdag en Victor Bauffe, die pure representanten zijn van de Haagse School, streeft Suze Robertson niet naar een natuurgetrouwe weergave van haar onderwerp. De contouren zijn onscherper, de kleuren bevatten veel zwart, en de gezichten zijn bijna altijd ongedifferentieerd, prototypes. Zo verbeeldt Suze kennelijk dat wat ze ziet en voelt: een saai mensenleven in een sombere omgeving. Dat maakt haar tot een van de eerste expressionisten.

LEVENSLOOP

Susanne Robertson is in 1855 in Den Haag geboren, het jongste van 9 kinderen. Twee jaar later overleed haar moeder en het was kennelijk niet mogelijk de kleine Suze thuis op te voeden. Ze werd door familie verzorgd en later geplaatst op de kostschool van Elize van Calcar in Wassenaar. Een goede keus. Elize (familie van Geesje van Calcar) was een beroemde pedagoge, naar wie kleuterscholen zijn genoemd. De kostschool richtte zich op meisjes die gevormd moesten worden voor een vrouwenleven in de beschaafde kringen. Die roeping is aan Suze voorbijgegaan.

In 1875 gaat ze namelijk naar de Haagsche Academie (met actieve steun van haar oom en tante) en behaalt daar in 1877 het diploma middelbaar tekenen. Vanaf dat moment geeft ze met tussenpozen tekenlessen op scholen en aan privéleerlingen. Van 1880 tot 1882 nam Suze tevens lessen bij de schilder Petrus van der Velden in Wassenaar. Zij was niet ongevoelig voor de brede, zware trant waarin deze zijn onderwerpen, meest boeren- en vissersstukken, opzette.

In 1883 besluit Suze de grote stap te wagen om haar baan aan de zogeheten Gouden-meisjesschool aan de Herengracht te Amsterdam op te zeggen, (waar zij 2500 gulden per jaar verdiende) en zich als zzp-er aan het schilderen te wijden. Om zich hierin verder te bekwamen volgde zij de avondlessen aan de Rotterdamse Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen, wat nog een klein schandaal veroorzaakte, omdat zij er - als eerste vrouw - op stond ook tot de 'naaktklasse' te worden toegelaten.

Voortaan zou Suze zich geheel aan de kunst wijden. In de herfst van 1884 verhuisde Suze Robertson naar Den Haag, waar ze nog datzelfde jaar lid werd van Pulchri Studio, de Hollandsche Tekening Maatschappij en de Nederlandsche Etsclub. Ze is er actief lid en exposeert veel, ook buiten Den Haag.

Zij kwam er in contact met de kunstenaars George Breitner, Willem de Zwart en Richard Bisschop en met de schilder-criticus Philippe Zilcken. Intussen had Suze haar weg gevonden. Zij schilderde portret en naakt, genre en stillevens, hoekjes uit stad en dorp.

In 1892 trouwt ze met haar collega Richard Bisschop. Richards oom Christof Bisschop, een vooraanstaand schilder, was een goede vriend van Taco en Geesje Mesdag (zie hiernaast). Het was zeer ongebruikelijk dat een gehuwde vrouw betaalde werkzaamheden verrichtte. Suze moest wel: Richard had veel moeite om een schilderij te voltooien en het te verkopen, en ook Suze had ondanks haar ontembare inzet, door haar weinig modieuze schildertrant aanvankelijk niet veel succes. In 1894 wordt hun dochter Sara geboren.

Gedurende de eerste jaren van haar huwelijk, en vooral na de geboorte van haar dochter Sara in 1894 - zij was toen 39 jaar oud - kwam ze minder aan schilderen toe. Het gezin heeft toen zeer zuinig moeten leven, ook al omdat Bisschop, die zeer moeizaam werkte, evenmin met zijn schilderkunst de kost kon verdienen. Misschien is het daarom dat zij in 1895 naar Leur verhuisden, een dorpje bij Breda, waar het leven ongetwijfeld goedkoper was dan in de stad. In ieder geval konden zij er gratis wonen in ruil voor de door Suze gegeven tekenlessen.

In 1898 keerde de familie Bisschop-Robertson naar Den Haag terug, wellicht met de bedoeling hier weer aan het artistieke leven deel te nemen. Suze toog energiek aan het werk, en om zich hierop beter te kunnen concentreren zou ze haar dochter vanaf 1903 onderbrengen bij pleeggezinnen.

Suze werd regelmatig uitgenodigd door Geesje Mesdag-van Calcar, weduwe sinds 1902, om haar op haar schilderreisjes te vergezellen. Samen met o.a. Victor Bauffe kwamen ze ook graag in Heeze, om de sobere boereninterieurs te schilderen en hun hardwerkende bewoners, met name de vrouwen. Het dorp Heeze bij Eindhoven was populair geworden onder Haagse schilders die de omgeving van hun woonplaats door alle ontginningen en uitbreidingen onaantrekkelijk waren gaan vinden.

Suzes verblijf als logee van Geesje in pension Van Den Berg heeft heel wat voeten in aarde, lezen we in haar brieven; Om te beginnen gedragen Geesje en Bauffe zich nogal wispelturig: "je weet nooit wat hun plannen zijn, en als logée ben je afhankelijk. Als de tienjarige Saar naar Heeze komt, wat is dan het goedkoopste treinkaartje? Kan Richard niet een jaartje met haar leeftijd smokkelen? En laat Saar niet haar lichte jurk aantrekken, die wordt zo snel vies in de trein. Spijtig dat Richard dat schilderijtje nog niet klaar heeft. Zelf heeft Suze maar 100 gulden ontvangen voor een pastel waarvoor ze 200 had willen hebben. Maar ja, "geld is geld". En kan Suze een postwissel sturen, Richard heeft nog maar voor een paar dagen geld. Suze meldt dat Bauffe nog niet veel heeft uitgevoerd. Dat was vorig jaar wel beter. Vertel het maar niet aan mevrouw Bauffe".

Ook herinnert Suze haar man aan bepaalde maatschappelijke verplichtingen.

Suze Robertson
Portret van Siska
olieverf op paneel
20,5 x 18,5 cm
Singer Laren

Ciska van den Berg
was de eigenares Suze Robertson
Portret van Siska
olieverf op paneel
20,5 x 18,5 cm
Singer Laren

De indruk die we krijgen van Suze Robertsons relatie met Geesje Mesdag is die van een goede verstandhouding in de professionele sfeer. We zien Suze niet voor de gezelligheid op theevisite gaan bij Geesje. Daar had Suze helemaal geen tijd voor. Maar haar werk werd zeker gewaardeerd in Villa Geesina aan de Scheveningse Weg. Taco Mesdag had een olieverfschilderij en een aquarel van haar aangekocht.

Suze Robertson

Hoekje van het atelier
aquarel
Groninger Museum
Taco Mesdagcollectie

Suze Robertson was een feministe "sans la lettre". Ze schaarde zich niet achter leuzen of theorieën, ze deed wat ze nodig vond en wat ze kon in het belang van de vrouw. Dat ze als één van de eerste vrouwen de Haagse Academie bezocht was heel bijzonder. Dat ze als eerste vrouwelijke leerling gebruik ging maken van het recht op toegang tot de naaktklasse was zelfs scandaleus. Dat de leestafel bij Pulchri gedurende twee uren per week voor dames werd opengesteld moest speciaal na Suzes actie hiervoor besloten worden.

In combinatie met een op het eerste gezicht donker kleurgebruik kunnen haar tekeningen wat zwaarmoedig overkomen, echter het projecteren van het karakter van de kunst op de levenswandel en /of persoonlijkheid van de kunstenaar is een bekende valkuil bij het duiden van met name vrouwelijke kunstenaars. In haar sociale leven stond Suze bekend om haar levenslust, schaterende lach en gevoel voor humor.

Dankzij haar grootse persoonlijkheid viel het wellicht minder op dat Suze nog geen 1,60 meter lang was.

In 1898 werd ter gelegenheid van de troonsbestijging van koningin Wilhelmina in Den Haag een grote manifestatie georganiseerd, de Nationale

Tentoonstelling van Vrouwenarbeid. Voor vrouwen en door vrouwen. Dat was een terrein waar Geesje en Suze elkaar ontmoetten. Geesje was lid van een organiserend comité en beiden dienden werk in voor de afdeling Beeldende Kunst. Deze zeer succesvolle tentoonstelling schetste een praktisch beeld van de beroepen waarin vrouwen hun brood verdienden, zoals Suzes kindermisje Pietje (hiernaast).

De volgende vrouwententoonstelling werd in 1913 in Amsterdam gehouden ter gelegenheid van 100 jaar Monarchie. Hier werkten Suze en Geesje weer samen bij de selectie van de inzendingen voor de afdeling Beeldend Kunst. Daarvan was Suze de voorzitter. Haar dochter Saar was bijna volwassen en Suzes kunst had inmiddels openbare erkenning verworven. Suze kon zichzelf wat ontspanning gunnen.

Vanaf 1914 nam Suze Robertsons productiviteit sterk af, daar zij in toenemende mate werd gekweld door zware depressies. Schilderen deed zij nog slechts weinig, wel tekende ze nog, vooral pastels. Na een twaalfjarig verblijf in pleeggezinnen kwam dochter Sara in 1915 weer bij Suze en haar man in huis wonen; als kunstenares trad zij in hun voetspoor. Moeder en dochter trokken er nu vaak op uit om buiten te tekenen. Sara etste naar werk van haar ouders en exposeerde in 1917 samen met haar moeder. Met toewijding heeft zij Suze bijgestaan tot aan haar dood in 1922, op 66-jarige leeftijd.

BETER BESTREDEN DAN GENEGEERD

Suze Robertsons werk wordt gekenmerkt door dezelfde onafhankelijkheid als haar persoonlijke houding, die tijdens haar leven critici ertoe bracht zich af te vragen met welk bestaand label het eigenlijk zou moeten worden geëtiketteerd. Met uitzondering van Hermine Marius, die Robertson vanaf het begin op de voet had gevolgd, geïnterpreteerd en verdedigd, waren het rond 1900 vooral mannen die het werk van vrouwelijke kunstenaars becommentarieerden en beoordeelden. Ze bespraken de makers als individuele kunstenaars en niet als onderdeel van het kunsthistorische discours. De kunst van Robertson was echter totaal anders dan wat vrouwelijke kunstenaars geacht werden te maken en viel bovendien buiten de toen geldende kaders van de Haagse School en de Tachtigers. Uiteindelijk werd besloten om Robertson in het rijk van mannelijke artiesten te plaatsen en vanuit dat perspectief werd ze beoordeeld. Maar ook deze jas bleek te krap. Nu zouden we zeggen dat Robertson gender overstijgt, maar in de ogen van kunstcritici rond 1900 was ze gewoon een vreemde eend in de bijt. Door deze manier van kijken en bekritisieren was het nog moeilijker om een vaste plaats in de kunsthistorische canon te bemachtigen. Echter heden te dage wordt Suze Robertson niet meer beschouwd als een zonderling, maar passend in een tijdsgewricht.

Regelmatig werd de kunst, die Robertson maakte gekarakteriseerd als mannelijk, wat bedoeld werd als negatief.

Zo schreef de recensent Kalff van het Algemeen Handelsblad naar aanleiding van de tentoonstelling bij kunsthandel Kleykamp in 1911: 'Er zitten ongetwijfeld grote kwaliteiten in dit werk, maar om in deze bonkig geschilderde, log geverfde, groezelig besmookte stukken iets vrouwelijks te vinden moet men toch erg denken aan Das dritte Geschlecht. Of minstens aan die vrouwen in hobbezakken uit den tijd toen de feministen onder de vrouwen nog meenden dat ze, om het kiesrecht te veroveren, er zoo min mogelijk aantrekkelijk moesten uitzien. Men moet er toch heusch geen travesti van maken.

Dat Suze regelmatig tegen de heersende opvatting moest opboksen, deed haar niet van haar pad afgaan. Zo vertelde ze in 1912; "hoe menigmaal heeft een kunsthandelaar mij niet gezegd" Ja, als u wat mooiere gezichten maakte, of als u schilderde als die of die...." Maar dan was altijd mijn antwoord " wilt u het niet hebben?-goed. Anders moet u het maar nemen zoals ik het maak. "en dan namen ze het niet, en ik schilderde geen lieve gezichies, hield mij buiten

wisselende kunstbegrippen en andere invloeden, -waardoor ik er dan ook massa's tegen mij heb gehad. Maar ik troost mij ermee, dat 't beter is om te worden bestreden dangenegeerd.

Behalve dat Robertson zich bij de keuze van haar onderwerpen niet liet leiden door wat van vrouwelijke kunstenaars werd verwacht, omschreven verschillende critici haar verf- en kleur gebruik als mannelijk, "klodderig, uitmiddelpuntig".

Willem Steenhoff, kunstcriticus en destijds onderdirecteur van het Rijksmuseum was in 1908 niet mild: "Mevrouw Bisschop schildert als een man, maar ook wel eens als een slager".

Allebé, haar vroeger leraar (alle Joffers kregen van hem les) en directeur van de Rijksacademie schreef in zijn notitie boekje; "Mevrouw Suze Bisschop-Robertson behoort tot de school van Smeerdermaropsky en maakt soms heel mooie dingen". Allebé was zeer behoudend en kon in het geheel geen waardering opbrengen voor moderne kunstenaars als Kees van Dongen, Jan Sluijters en Vincent van Gogh.

EXPOSEREN EN DE WEG NAAR ERKENNING

In 1883 nam zij voor het eerst deel aan een tentoonstelling met haar inzending van *Groentestillevan* naar de Exposition Universelle te Amsterdam.

Suze Robertson ging nu meer exposeren. Tussen 1885 en 1917 waren haar schilderijen te zien op de tentoonstellingen van werken van levende meesters die in verschillende Nederlandse steden werden gehouden. Sinds 1888 nam zij deel aan de exposities van 'Pulchri Studio', en nadat zij drie jaar later tevens lid was geworden van de Hollandsche Teeken-Maatschappij, zond ze haar werk ook in voor de tentoonstellingen van deze vereniging.

In 1900 nam zij deel aan enkele grote internationale tentoonstellingen in Düsseldorf, Parijs en Londen. Op de twee laatstgenoemde exposities werden haar inzendingen met een gouden medaille bekroond. Deze successen waren voor Suze een stimulans verder te gaan op de geheel eigen weg die zij was ingeslagen. Toch hadden velen nogal wat kritiek op haar weinig conventionele werk. Toen zij bijvoorbeeld in 1904 haar schilderij *Nellie* in 'Pulchri Studio' exposeerde, schreef de criticus van de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* daarover: 'Zie eens het ondragelijke voortbrengsel van voorgewenden hartstocht van Mevr. Bisschop-Robertson; wat is dit anders dan lammlendige sentimentaliteit die den eerlijken arbeid uit den weg gaat en liever zwabbert en ploetert in het lauwe sop van aandoenlijkheid' (geciteerd in: Wagner en Henkels, 20).

In 1905 werd haar een gouden medaille toegekend op de Tentoonstelling van Kunstwerken in Arnhem.

Toen Suze Robertson in 1905/1906, in de zalen van de Rotterdamsche Kunstkring, haar eerste overzichtstentoonstelling kreeg, werd de originaliteit van haar visie duidelijk, bijvoorbeeld in *Hoek van het atelier* (circa 1898) en *Het Oudheidsstalletje* (1900). Deze doeken zijn rijk aan tonen, maar als geheel bijna monochroom: ze worden gedomineerd door bruine tinten, die afgewisseld zijn met zwart en wat zacht groen, en met fel oplichtende toetsen geel voor de lichtreflectie. De penseelvoering is breed en gedurfd, de contouren worden gemarkeerd met zware zwarte lijnen.

Het grote publiek bleef weliswaar gereserveerd staan tegenover deze sombere schilderijen, maar er was, zeker in de kunstwereld, ook wel waardering. Dit bleek toen zij in 1907 werd uitgenodigd haar werk te exposeren in het pas geopende filiaal van de Larensche Kunsthandel te Amsterdam. Critici als G.H. Marius, A. Plasschaert en C. Kikkert, maar ook verzamelaars en collega's, staken toen eenstemmig de loftrumpet over haar schilderijen. Op deze ene tentoonstelling verkocht zij voor niet minder dan tienduizend gulden.

Haar meest productieve periode waren de jaren tussen 1903 en 1914. In 1913 was haar werk te zien op de tentoonstelling De Vrouw 1813-1913. Tijdens de laatste zeven jaren van haar leven werkte ze regelmatig samen met haar dochter met wie zij ook gezamenlijk tentoonstelde. In 1921 werd van haar werk in een groot overzicht bij Pulchri Studio tentoongesteld. Suze exposeerde haar werk op diverse tentoonstellingen en salons en later in kunsthandels in binnen- en buitenland. Zij heeft meerdere onderscheidingen hiervoor ontvangen (gouden, zilveren en bronzen medailles).

Werk van Suze Robertson bevindt zich in de museale collecties van onder meer het Stedelijk Museum Amsterdam, het Gemeentemuseum Den Haag, het Dordrechts Museum, het Groninger Museum, het Kröller-Müller Museum, het Museum Boijmans Van Beuningen, het Rijksmuseum Twenthe en het Centraal Museum Utrecht. Haar dochter Sara heeft de collectie van de werken van haar moeder ondergebracht bij het Haags Gemeentemuseum.

Nationaal en internationaal was er sprake van erkenning en heden ten dage wordt Suze Robertson beschouwd als de vrouwelijke Vincent van Gogh en doen haar werken hier niet voor onder.

De hernieuwde aandacht voor haar werk moet ervoor zorgen dat haar werk niet langer vergeten blijft. Met haar expressieve werk was ze samen met Mondriaan en Van Gogh één van de belangrijkste vroege modernisten van Nederland.

VOETNOOT

Luister ook naar de Podcast van het Museum panorama Mesdag op Spotify

<https://open.spotify.com/episode/6hW1Pq9yQiY5s00Hf63R7E?si=ddefc434f59c4b12>

BRONNEN

Wikipedia

Catalogus overzicht tentoonstelling Panorama Mesdag door Scriptum Art Books

Arts Talk Magazine

Kunstvensters

PRIJZEN EN EXPOSITIES

